

Iš etnonimų istorijos

VINCENTAS DROTVINAS

Vilniaus pedagoginis universitetas

Etnonimas (gr. *ethnos* – tauta, gentis ir *onyma* – vardas), taip pat *tautovardis* – tautos, tautybės, genties, giminės ir pan. pavadinimas. Etnonimus (etnonimiją), jų struktūrą, kilmę, tipus, paplitimą ir funkcionavimą tyrinėja onomastikos šaka *etnonimika*. Etnonimai skiriami pagal tai, kaip save vadina patys tautos žmonės (*autoetnonimai*, arba *savi-vardžiai*) ir kaip kurią nors tautą vadina kaimynai (*aloetnonimai*). Etnonimo santykis su šalies pavadinimu yra dvejopas. Vienais atvejais etnonimas yra pirminis ir tarsi diktuoja šalies pavadinimą, pvz.: *graikai* – *Graikija*, kitais atvejais šalies pavadinimas yra etnonimo pamatas, pvz.: *Roma* – *romėnai*, *Egiptas* – *egiptiečiai*.

Senovėje lietuviams buvo žinomi tik artimiausių kaimynų, su kuriais ekonomiškai, kultūriškai bendrauta, neretai ir kariauta, genčių ir tautybių pavadinimai. Etnonimų gausėjo visą laiką, plečiantis lietuvių tautos ir valstybės ryšiams su Europos šalimis, ypač Lietuvai apsikrikštijus, atsiradus lietuvių raštijai ir pan. Ir senuosiuose žodynuose randama nemaža artimesnių ir tolimesnių etninių bendruomenių pavadinimų. Dėl to etnonimai yra lietuvių kalbos žodynų inventoriaus (registro) dalis, atspindinti tam tikro laikotarpio leksiką. Etnonimai žodynuose dažniausiai eina greta kraštovardžių, o neretai priduriamas ir iš etnonimo padarytas būdvardis.

Straipsnyje apžvelgiami būdingesni senųjų rašto paminklų*, nuo Martino Mažvydo iki Kristijono Donelaičio, ypač XVII–XVIII a. rankraštiniių ir spausdintų lietuvių kalbos žodynų etnonimai, jų kilmė, aplietuvinimas ir išlikimas bendrinėje kalboje.

armėnas

Randamas tik K. Sirvydo žodyne: *Ormianin* / *Armenius*, *armenus*, *Armenas* SD³.

* Čia neličiami senuosiuose rašto paminkluose randami bibliniai etnonimai, pvz.: *agarėnai*, *ebionitai*, *efezai*, *galatai*, *galileiškiai* (ir *galileonys*), *jeruzalimionys*, *korinčionys*, *samaritonai* ir kt.

čekas

Etnonimas randamas tik K. Sirvydo žodyne: *Czech / Bohemus. čiekas* SD¹, SD³.

cigonas, čigonas

Iš Indijos kilę čigonai Europoje pasirodė XIII–XIV a., Rytų Europoje, pirmiausia Slovakijoje, Vengrijoje (plg. XIV a. vengr. *cigány*), vėliau jų ėmė rasti Lenkijoje ir Lietuvoje. Anot A. Salio, čigonai pietryčių Lietuvoje galėjo pasirodyti maždaug apie XV a. vidurį, o po šimtmečio pasiekti ir Lietuvos vakarus (Salys 1985: 499). Forma *cigonas* randama K. Sirvydo žodyne: *Cygan. Cyngarus, Cygonas* SD³. Mažosios Lietuvos žodynuose šalia *cigonas* randame ir dabartinį *čigonas*: *Cigeuner. Cigonas, o. M. C IV; Cigeunerin. Ciganka, os. F. C IV; Cigeuner. Czigonas. Cigeunerin, Cziganka* Kr. Tautovardis kilęs iš nauj. gr. *Atsinganoi* (Salys 1985: 497). Antrasis čigonų vardas – egiptiečiai – angl. *Gypsies*, isp. ir port. *gitanos* ir kt. (Salys 1985: 497). Prancūzijoje čigonai vadinami *Bohémien*. Pirmajame pasaulio čigonų kongrese 2001 m. buvo įteisintas jų pavadinimas *romai* (*rōm* „žmogus, vyras“). Ši gal nesėsliausia pasaulio tauta turi turbūt ir daugiausia aloetnonimų.

egiptėnas „egiptietis“

Kilęs iš kraštovardžio *Egiptas*. Šią formą randame XVII a. Mažosios Lietuvos žodynuose: *Apkasse Egiptena į Smiltį C I*, taip pat *C II* ir kt. Randame ir kitokių variantų: *egipcionas DP; Aegypter Egipcion's Egipcionas B*.

dunčikas „danas“

Randamas M. Daukšos Postilėje (< lenk. *Dunczik* „danas“).

graikas

Senovės graikų savivardis yra *helenai* (*Hellēnes*), jų šalis – *Heladė* (*Hel-las*). Vėlesnis vardas *graikas* (*graikos*) paplito per lot. *graecus*. Seniausia forma lietuvių kalboje yra *grakas*: *Greczyn / Graecus, Grakas* SD³ (plg. *Grecki. Graecus, Graecanicus. Grakißkas; Grecya / Graecia* (be lietuviško atitikmens)). Forma *grykas*, lemiama vokiečių kalbos fonetikos, randama Mažosios Lietuvos žodynuose, pvz.: *Grieche, Grykas, o. M. C II* (plg. *Griechen=Land. Grykißka Zeme*).

gudas

Terminas *gudas* žinomas iš M. Daukšos Postilės. Mažosios Lietuvos žodynuose randame: *Reuß gudas*, o. M. C III; *Reußen. Guddas. Guddu Zeme* C III; *Guddas, do – eine Gudde*, Gothe R, MŽ. J. Brodovskio žodyne randame ir atitikmenį *maskolius*: *Reuß Moscovita Guddas, Masfolus*. Etnonimo *gudas* reikšmė istoriškai gerokai įvairavo. G. H. F. Nesselmanno žodyne *Guddas*, o. M. verčiamas lenku: *ein Pole*. K. G. Milkaus žodyne randame ir vedinių: *Gudduk’s, ko, m.*, kurie platėliau aiškinami *ein junger Gudde, schlechter polnischer Kerl* M, taip pat *Paguddoju, ojau, osu, oti ich rede nach einem polnischen Akzent, spreche schlecht littauisch*.

izraelitas, izraelionis

Kilęs iš tikrinio vardo *Israel*: *Israel, Israélas*, o. M. C II, *Israel* (Gottes Fürst, nom viri. *Izrael*) B. M. Daukšos Postilėje randame etnonimo formą *izraelionis*, taip pat *Israeliter, Israelitas, Israeliténas B, Izraelitas, ta, Izraeliténas, ene R*, MŽ.

kuršis

Randamas XVII a. žodynuose, tai rodo, kad kuršiai tebebuvo gerai žinomi kitiems baltams. Forma gana įvairuoja: *Chure Kurßys Lex, Cure Kurßis, io. M. C, Cure Kurszys Kr*, plg. *Churland Kurlendrija, Churländer Kurlendikas* (?) Richt. K. G. Milkaus žodyne *Kurßis, ßio, m. ein Kur* aiškinamas kaip Klaipėdos apskrities gyventojas *ein Einwohner im Memelschen Hauptamt* (taip pat priduriamas veiksmožodis *pakuršiuoti*, plg. *pakurßóju, ójau, awau, ósu, oti* – lietuviškai kalbėti su Klaipėdos akcentu *ich rede nach dem Memelschen Akzent Littauisch*).

latvis

Randamas XVII–XVIII a. Mažosios Lietuvos žodynuose: *Liefland Latwija, Lieflander latwys Lex, Lieffländer Latwys Kr, Liefland Latwya, os. F., Lieflander, Latwys, jo. M. C II. Terra Letthorum* yra minima XI–XIII a. istoriniuose dokumentuose, krašto pavadinimas *Latvija* pasirodo tik XIX a. raštuose, o žodis *latvis* pirmą kartą paminėtas 1648 m. (Sabaliauskas 1990: 352). Senųjų žodynų duomenimis, kraštovardį *Latvija* galima paankstinti apie 200 metų.

lenkas

Etnonimas *lenkas* yra vienas seniausių skolinių iš senosios rusų kalbos, kurioje iki X a. vidurio buvo nosiniai balsiai, vėliau išvirtę į dvigarsį *en*. Fiksuojamas ir Didžiosios, ir Mažosios Lietuvos žodynuose: *Pohle lenkas* Lex; *Pole Lenkas* Richt; *Polak / Polonus Sarmata. ɫynkas* SD¹. Jei ši skolinį būtume gavę po X a., tai jis turėtų kitokį pavidalą, plg. lenkų savivardį *polak*, rus. *поляк* (Būga 1961: 756; Sabaliauskas 1990: 228). Šio etnonimo šaknis išlaikyta šalies pavadinime *Polska*.

lietuvininkas, lietuois

Seniausios mūsų protėvių gentys, gyvenusios rytiniame Baltijos krante, buvo vadinamos *aisčių* vardu. Tai rodo Romos istoriko Tacito veikale *Germania* (apie 98 m.) pavadinimas *Aestiorum gentes*. Dabartinis pavadinimas *baltai* yra palyginti naujas – jį pirmasis 1845 m. pavartojo vokiečių baltistas G. H. F. Nesselmannas savo veikale „Senovės prūsų kalba“ (*Die Sprache der alten Preussen*, Berlin). Lietuvos vardas lotynų k. *Lithuania* pirmą kartą paminėtas 1009 m. Kvedlinburgo analuose, tačiau tautovardis turėjo būti žinomas kur kas anksčiau. Dėl raštijos lietuvių kalba palyginti vėlyvo atsiradimo lietuvių pavadinimai (žinomi lotynų, senąja rusų k.) ilgai neužrašyti lietuviškai. *Lietuvininkas* – senasis lietuvių pavadinimas randamas ne tik Mažosios Lietuvos XVII–XVIII a. žodynuose: *Littauer lietuwinink's* Lex; *Littauer Lietuwininkas, o. M. ka, os. F. et [Lietuwinin]ke, es C II*; *Littauer Lietuwininkas* Kr ir kt., bet ir K. Sirvydo žodynuose: *Litwin / Lithuanus, Lietuwnikas* SD¹, *Litwin. Litanus. Lietuwnikas* SD³ (ir *Litwa / Lithuania, lietuwa; litewski / Lithuanicus: lietuviszkas* SD¹, *Litwá / Lithuania. Lietuwa; Litewski / Litanicus. Lietuwifzkas* SD³). Skolintas etnonimas *litvinas*, plg. lenk. *Litwin*, šiandien išlaikytas pavardėse. Dabartinį etnonimą *lietuois* bene pirmasis bus pavartojęs Simonas Daukantas (Daukantas 1993: 340). Senesniojo etnonimo *lietuvininkas* reikšmė dabar yra specializuota – ji vartojama kalbant apie Mažosios Lietuvos lietuvius.

maskolius

Mažosios Lietuvos žodynuose randamos formos: *Mußkowiter, Maskolus* (plg. ir *Mußcou, Makswa*) Kr, *Mascowiter, Mazkolus* (plg. ir *Mascau, Makswa*) Richt. K. Sirvydo žodyne randame labiau aplietuvintus pavadinimus *maskvytis: Mofkwa / Mofcouia. Maſkwićiey / Maſkwićiu žieme, Mofkwićin / Mofchus. Maſkwitis* SD³. Naujausias etnonimo variantas yra *maskvėnas*, plg.

Mykolo Lietuvio „Apie lietuvių, totorių ir maskvėnų papročius“ (Vilnius, 1988).

pinas „suomis“

Randamas XVII a. Mažosios Lietuvos žodynuose, pvz.: *Finnen, Pinna, u. M. pl. Finnland Pinnu Zeme C II*. Plg. taip pat vok. *Finne*, angl. *Finn*, pranc. *Finno*, lenk. *Fin*, rus. *фин*. Suomių savivardis yra *Suomi*. Tautovardis *suomis* (K. Būgos *somai*, tarm. *sominis* (vėjas); *somis, soma*) ir kraštovardis *Suomija* pradėtas vartoti tik XIX a. pabaigoje (plg. dar latvių *soms, somiete*).

prancūzas

Kilęs iš prancūzų savivardžio *François*, kuris per vok. vid. aukšt. *Franzois, Franzeis* įgavo dabartinį pavidalą *Frantzose*, o per lenk. *franzuz*, rus. *француз* atėjo į lietuvių kalbą. Žinomas iš Mažosios Lietuvos XVII–XVIII a. žodynų: *Frantzoz Prancuzas C II, Frantzose Prancuzas Kr.*

prūsas

Prūsų etnonimas (*Bruzi*) pirmą kartą paminėtas IX a. vad. Bavarų Geografo raštuose (LKE 1999: 514). Šis vakarų baltų pavadinimas bendras tiek K. Sirvydo, tiek ir Mažosios Lietuvos žodynams: *prufak / Boruffus. Prutenus, prufas SD¹; Preuß prusas Lex; Preuß Prusas, o. M. C III*; taip pat ir vėliau *prusokas, prusoke, pruselka N.*

rymionis, rymionas „romietis“

Tai senuosiuose raštuose bene daugiausia variantų turintis etnonimas: M. Mažvydo *rymionys*; M. Daukšos Postilėje *Rimionis* (lenk. *Rzymianin, Rimionka, Rzymianka*); K. Sirvydo žodyne *Rzymianin / Romanus, Rimionis SD¹*. Taip pat *Römer Rymionis, nio. M. C III, rymionas* yra Lex ir Milkaus žodynuose. Vad. Krauzės žodyne *Römer, Rimienas*, plg. dar *rymianas* (žr. Palionis 2004: 395). Tai galima paaiškinti pamatinio žodžio įvairavimu: *Rymas M. Daukšos Katekizme, Rimas* (lenk. *Rzym*) M. Daukšos Postilėje, *Rzym / Roma, Rimas SD¹, Rom, Rimija, Rimas Lex*, taip pat *Rom, Rimija Kr., Rymas R ir MŽ*. Iki pastarųjų dešimtmečių buvo paplitusi etnonimo forma *romėnas*, dabar, daugiausia Katalikų Bažnyčios tekstuose, plačiausiai vartojama *romietis*.

šatas „škotas“

Randamas K. Sirvydo žodyne: *Szot / Scotus, Szatas* SD³ ir Mažosios Lietuvos žodynuose: *Schott Szatas* Lex, *Schott, Szatas, o. M. C III, Schotte Szatas* Richt.

švedas

Randamas M. Daukšos Postilėje (*Szwedai*) ir Mažosios Lietuvos žodynuose: *Schwede Szwedas, o Lex, Schwed Szwedas, o Richt, M, C III* ir kt. S. Daukantas vartojo šio etnonimo savaip motyvuotą formą *žuvėdas* (*žuvis + ėsti*), tačiau ji neprisigijo.

šveicorius, šveisteris „šveicaras“

Schweitzer Sweiczorus Kr., *Schweitzar* C III – be lietuviško atitikmens. K. Donelaičio dar *šveisteris: Tankiai su prancūzais ir su šveisteriais valgiau. Tu, prancūziškas žioply, su šveisteriu storu Ir kas dar daugiau susibastėt Lietuvą vargyt.*

švobas „švabas“

Szwab / Sueuus, švobas SD³, plg. dar *švobu žieme* ten pat. Vok. *Schwabe* C III – be lietuviško atitikmens.

totorius

Pirmieji totoriai (Krymo) apsigyveno Lietuvoje Vytauto Didžiojo laikais. Etnonimas *totorius* fiksuotas M. Daukšos Postilėje (*Totorei*) ir XVII a. šaltiniuose: *Tatarzyn / Tartarus, Scytba. Tatoris* SD¹; *Horda Tatarfska. Tartarorū caetas, ciuitas, Respublica. Sueyga / wisotine Totoriu* SD³. Mažosios Lietuvos žodynuose randame *Tartar Totorus* Lex; *Tartar, Totorus, aus, M. [Toto]rene, es, F. C IV; Tartar Totorus* R ir kt.

turkas

Randamas M. Mažvydo raštuose, M. Daukšos Postilėje, vėliau XVII a. žodynuose: *Turczyn / turca. Turkas* SD³; *Turcke turkas* Lex, plg. *Turckey Turku zeme; Turcke. Turkas, o. M. C IV* ir kt.

ulendras „olandas“

Randamas F. Pretorijaus žodyne: *Holländer. Ullendras, o. M. C II*, plg. lenk. *Holender* „olandas“. Dabartinės kalbos forma *olandas*.

unguras žr. *vengras*

vengras, vingris

Etnonimas lietuvių kalboje žinomas dviem formom: senąja *unguras* ir dabartine *vengras*. *Unguras* yra to paties senumo skolinys iš senosios rusų kalbos kaip ir *lenkas*: po X a. nosiniam balsiui *u* išvirtus dvigarsiu *un*, plg. vok. *Ungar* „vengras“, taip pat lot. *Hungaria, hungaristica* „vengrų kalba ir kultūra“. Iš Jugros upės šiaurės Urale kilęs. Savivardis *Magyar*. Bendrinės kalbos forma *vengras* yra antrinio, vėlesnio, skolinimosi pavyzdys, plg. lenk. *Węgiar* „vengras“, *Węgry* „Vengrija“ (Būga 1961: 757). M. Daukšos Postilėje randama naujesnė forma *Węgrai*. Dabartinė forma *vengras* randama jau XVII a. žodynuose: *Ungar Wengras*, o. M. C IV ir K. Sirvydo žodyne *Węgrzyn / Pannonius, Hungarus, Wingris* SD³ ir *Węgiarjka žiemia / Panonia inferior, ungaria vel hungaria, Wingriu žieme* SD³.

valakas, vlakas „italas“

Forma *valakas* randama K. Sirvydo žodynuose: *Włoch / Italus, Wałakas* SD¹, *włoch / Italus, wałakas* SD³, plg. *wlachas* (Palionis 2004: 548). Forma *Vlakas* yra M. Daukšos Postilėje (< lenk. *włoch* „italas“, plg. *Włochy* „Italija“).

vokietis

Tai vienas neaiškiausios kilmės etnonimų, nesiejamas su vokiečių savivardžiu *Deutscher*. Etnonimo *vokietis* kilmę yra išaiškinęs Kazimieras Būga straipsnyje 93. *Vokia, miksai ir Kuršas* (Būga 1959: 226–230). Iš šalies vardo *Vokia* (la. *Vāca*, kurš. **Vākjā* „vikingų šalis“, žr. taip pat Mažiulis 1996: 144–145) turime senąjį etnonimą **vākis* „vikingas“, gautą per kuršių k., randamą Jono Bretkūno Postilėje: *Tassai szodis Jesus ne lietuwniku, ne Lenku, nei woku szodis ira*. Iš paties vardo *Vokia* esame pasidarę *vokiečio* vardą, pirmą kartą paminėtą Lietuvos Metrikos 1498 m. dokumente (žr. dar *Vokia „Deutschland“* Būga 1961: 550–552). Čia pat Būga perspėja, kad kirčiavimas *vókiētis* yra senoviškas, randamas M. Daukšos Postilėje, P. Ruigio, K. G. Milkaus ir kt. raštuose. Etnonimą *vokietis* randame M. Daukšos Postilėje, K. Sirvydo žodyne *Niemiecka žiemia / albo rzeźza niemiecka / Alemania, germania, teutonia. Wokia / wokiečiu žiame* SD¹, *Niemic / Germanus, teutono, Alemanus. wokietis* SD¹, taip pat *Niemka / Germana, alemana, teutona, wokiete* SD¹; taip pat Mažosios Lietuvos žodynuose: *Deutscher Wokietis* Lex;

Deutscher Wóketis, czio C I; *Deutscher Woketis* Kr. *Deutschland* tauta *Woke* Lex, *Deutschland Wókie*, es. *Tauta*, os F. C I; plg. *Deutschland Woke* *Tauta* Kr, taip pat Ruigio, Milkaus žodynuose.

Kraštovardis *Vokietija*, padarytas iš tautovardžio *vokietis*, pirmą kartą randamas bene Frydricho Kuršaičio žodyne 1870 m.

zaksas „saksas“

Randamas vad. Richterio žodyno rankraštyje: *Sachse*. *Zaksas*. F. Pretorijaus žodyne *Sachse* ir *Sachsen* C III – be lietuviškų atitikmenų.

žydas

Etnonimas *žydas* yra kilęs iš senovės judėjų, t. y. Judo (Jehudos) palikuonių, pavadinimo, plg. taip pat kraštovardį *Judėja*. Ispanijoje gyvenę žydai (pusė milijono) 1492 m. Didžiojo inkvizitoriaus Torkvemados ediktu buvo persekiojami, verčiami priimti krikščionybę arba bėgti iš šalies. Išvaryti žydai paplito Portugalijoje, Anglijoje, Vokietijoje, čia jie gyveno abipus Reino, o vėliau pasiekė Rytų Europą. Šalia bendro etnonimo *hebrajai* (semitų tautos šaka, izraelitai), kilusio iš graik. *hebraios* „žydas“, plg. ital. *ebrei*, rus. *евреи*, žydai gavo atskirus pavadinimus pagal gyvenamąją šalį, pavyzdžiui, Portugalijos žydai vadinami *marranos*, Ispanijos ir Portugalijos – *sefardai* (*sefardini*), Vokietijos – *aškenaziai* (iš hebrajiško Vokietijos pavadinimo *Aškenazi*), Lietuvos, Lenkijos ir Baltarusijos žydai – *litvakai* ir pan. Iš lot. *Judaeus* per vok. vid. aukšt. *jude* atsirado žydų aškenazių kalbos pavadinimas *judisch* – (*jiddisch*). Biblinę hebrajų kalbą XX a. reikalams pritaikė Odesos žydas Eleazaras Ben Jehuda (1858–1922), išleido veikalą *Thesaurus totius Hebraicitatis* (1908). Etnonimas randamas M. Mažvydo raštuose (Mažiulis 1996: 438), XVII a. žodynuose: *žyd* / *Judaeus*, *hebraeus*, *židas* SD³; *Jude Zydas*, *Judin Zydelka* Lex; *Jude Zydas*, o. M. *Judin*, *Zydelka*, os. F. C ir kt. Priebalsio ž atsiradimas aiškinamas (Преображенский 1959: 211) tuo, kad slavų kalbos gavo šį žodį iš germanų, o šie iš romanų, gyvenusių į šiaurę nuo Alpių, plg. lot. *Judaeus*, pranc. *juif*, ital. *giudeo*, ček. *Žid*, *Židovka*, lenk. *Żid*, *Żidowka*.

IŠVADOS

Straipsnis skirtas semantinio lauko „asmenų pavadinimai pagal tautybę“ etnonimų grupei, atrinktai iš senųjų (XVI–XVIII a.) lietuviškų raštų. Aptariama etnonimų kilmė, aplietuvinimas ir išlikimas bendrinėje kalboje.

Turinio atžvilgiu aptariamieji etnonimai yra lietuviams artimesnių Europos tautų pavadinimai.

Pagal kilmę etnonimai (išskyrus pačių lietuvių savivardį) yra lietuvių kalbos skolintinės leksikos dalis.

Etnonimai nevienodos kilmės: baltiški (*lietuvis, latvis, prūsas*), skoliniai iš sen. rus. (*lenkas, vengras*), iš vokiečių (liet. *vokietis*, lat. *vācietis*), naujesnieji gauti per kalbas tarpininkes.

Didžioji senųjų etnonimų dalis išlaikyta dabartinėje lietuvių kalboje.

Kai kurie senieji skolintiniai etnonimai tapo archaizmais ir dabar pakeisti naujesniais (*unguras – vengras, pinas – suomis, šatas – škotas*).

Tradicinis senųjų etnonimų inventorių nuolat pasipildo naujais etnonimais. Tai lemia Lietuvos ekonominiai ir kultūriniai santykiai su Europos ir pasaulio tautomis.

ŠALTINIAI

- B – *Lexicon Germanico=Lithuanicum et Lithuanico–Germanicum...* von Iacobo Brodowskij (~ 1740, rankraštis Lietuvos mokslų akademijos bibliotekoje).
- C – *Clavis Germanico-Lithvana* (fotografuotinis leidimas). Rankraštinis XVII a. vokiečių–lietuvių kalbų žodynas, I–IV. Parengė Vincentas Drotvinas, Vilnius, 1995–1997.
- Daukantas – Simonas Daukantas. *Didysis lenkų–lietuvių kalbų žodynas*. I t. Parengė Giedrius Subačius, Vilnius, 1993; III t. Parengė Giedrius Subačius, Vilnius, 1996.
- DK – Mikalojaus Daukšos 1595 metų Katekizmas. Parengė Vida Jakštienė ir Jonas Palionis, Vilnius, 1995.
- DP – *Indeks-słownik do „Daukšos Postilė“*. T. II. Opracował Czesław Kudzinowski, Poznań, 1977.
- Kr – [Andrejus Krauzė?] *Vokiečių–lietuvių kalbų žodynas* (XVIII a., rankraštis Lietuvių kalbos instituto bibliotekoje).
- Lex – *Lexicon Lithuanicum* (fotografuotinis leidimas). Rankraštinis XVII a. vokiečių–lietuvių kalbų žodynas. Parengė Vincentas Drotvinas, Vilnius, 1987.
- M – *Littauifch=deutches und Deutch=littauifches Wörter=Buch...* von Christian Gottlieb Mielcke... Königsberg, 1800.
- MR – Dominykas Urbas. *Martyno Mažvydo raštų žodynas*, Vilnius, 1997.
- N – Nesselmann G. H. F. *Wörterbuch der Littauischen Sprache*, Königsberg, 1851.
- R – *Littauifch=Deutches und Deutch=Littauifches Lexicon...* von Philipp Ruhig... Königsberg, 1747.
- Richt – [Johannas Richteris?] *Vokiečių–lietuvių kalbų žodynas*, Halle, 1728 (rankraštis Hallės-Wittenbergo Martino Lutherio universiteto Frankės fundacijos bibliotekoje).
- SD¹ – *Senasis Konstantino Širvydo žodynas* (fotografuotinis leidimas). Parengė Kazys Pakalka, Vilnius, 1997.
- SD³ – *Pirmasis lietuvių kalbos žodynas: Konstantinas Širvydas. Dictionarium trium linguarum* (fotografuotinis leidimas). Parengė Kazys Pakalka, Vilnius, 1979.

LITERATŪRA

- Būga K. 1959: *Rinktiniai raštai* 1, Vilnius.
- Būga K. 1961: *Rinktiniai raštai* 3, Vilnius.
- I.KE: *Lietuvių kalbos enciklopedija*. Parengė Kazys Morkūnas, redagavo Vytautas Ambrazas, Vilnius, 1999.
- Mažiulis V. 1996: *Prūsų kalbos etimologinis žodynas* 3, L–P. Vilnius.

- Palionis J. 2004: *XVI–XVII a. lietuviškų raštų atrankinis žodynas*, Vilnius.
Sabaliauskas A. 1990: *Lietuvių kalbos leksika*, Vilnius.
Salys A. 1985: Čigonai. – *Raštai* 3. Roma, 497–499.
Преображенский А. Т. 1959: *Этимологический словарь русского языка*. Том первый, А–О, Москва.

FROM THE HISTORY OF ETHNONYMS

This paper deals with a group of ethnonyms in the semantic field of the names of nationalities, taken from old Lithuanian writings (16–18th centuries). It discusses the origin of ethnonyms, their Lithuanisation and survival in the standard language.

In respect of content, the ethnonyms discussed are names of European nationalities.

According to origin, ethnonyms (except for the name of Lithuanians themselves) are part of the borrowed vocabulary of the Lithuanian language.

The origin of ethnonyms differs: they are Baltic (*lietuvis* (Lithuanian), *latvis* (Latvian), *prūsas* (Prussian)), borrowings from the Old Slavonic (*lenkas* (Pole)), German language (Lith. *vokietis*, Lat. *vācietis*) or newer ethnonyms which came through intermediary languages.

The majority of old ethnonyms have survived into modern Lithuanian.

Some old borrowed ethnonyms became archaisms and were substituted with newer names (*unguras* – *vengras* (Hungarian), *pinas* – *suomis* (Finn), *šatas* – *škotas* (Scot)).

The traditional inventory of old ethnonyms is constantly being complemented with new ethnonyms. This is a reflection of economic and cultural relations between Lithuania and other European and world nations.

Gauta 2006-07-10

Vincentas Drotvinas
Vilniaus pedagoginis universitetas
Lietuvių kalbotyros katedra
T. Ševčenkos g. 31, LT-03111, Vilnius
E. paštas drotvinas@vpu.lt